

Sosyalizm ve İctimai Siyaset

Prof. Dr. Fındıkoğlu Z. Fahri

İctimaiyat Enstitüsünün Türk işçisine ait hayatî meselelerin ilmi bir çerçeve içinde konuşulmasını temin maksadiyle hazırladığı konuşmaların sonuncusunu yapmak da bana düştü. Bu fırsatı veren Enstitü'ye teşekkürlerimi sunmak isterim.

Konuşma mevzuu evvelce ilân edildiği gibi (Sosyalizm ve ictimai siyaset) dir. Buna son günlerin Türk İşçisine ait bazı hâdiselerden dolayı bir söz daha ilâve edildi: *İşçi sigortaları kongresine ait müşahedeler*. Böylece kıymetli vaktinizin üç nokta üzerinde durmasını rica edeceğim: 1) Sosyalizm, 2) İctimai siyaset, 3) Türk işçi sigortalalarının bugünkü durumu.

— I —

Sosyalizm! işte bir kelime ki asrımızın ve bilhassa günümüzün her meselesine kelimesi gibi düşünceleri de aksediyor. Bizim çocukluğumuzda, hattâ gençliğimizde gerek bu kelime, gerek onu ifade eden başka kelimeler (meselâ komünizm, bolşevizm, kollektivizm... gibi) yalnız kitaplarda, yahut beş on okumuş ağzında görüldü. Son çeyrek asır, bu kelimeleri ve sık sık kullanılmasını icabettiren hâdise ve meseleleri Türkiyemizde de alelâde bir hale soktu. Aile sofrasında, mektep sıralarında, kahve köşelerinde bu meseleler konuşuluyor. Bir şeyden bahsetmek, bir şey konuşmak, onun tam bilgisine sahip olmağı icap ettirmeyeceğine göre herkes bilsin, bilmesin, anlasın, anlamasın sosyalizmden, komünizmden bahsediyor. Meşhur Fransız mütefekiri Gustav Le Bon bundan yirmi, otuz sene evvel sosyalizmden çok bahsedilen Fransız Meb'uslar Meclisinde yüzlerce meb'us içinde sosyalizmin ne demek olduğunu bilen yalnız beş on mebus bulunduğunu anlatmıştı! O gündenberi Fransada durumun daha başka olacağını zannetmiyorum. Fransada böyle olduktan sonra, bizde haydi haydi bu bilgi derecesi kıt olacaktır. Buna rağmen bilgisi yoktur diye bahsedilmesinin önüne geçilemez, geçilmesi mümkün de değildir. Hususile sosyalizm gibi,

fakrüzaruret içinde bulunan insan yığınlarının dertlerine derman bulmak isteyen bir dâva bahis mevzuu olunca bu imkânsızlık bir kat daha artar: topraksız köylü, ücreti az işçi adalet ve hakkaniyet isterken, bunun için adalet ve hakkaniyet vadeden içtimai fikirlere ümit bağlarken ona (sen bu fikirlerin iç yüzünü bilmiyorsun) demek hem mânasız, hem de tesirsizdir. Diğer taraftan hayatımızın diğer safhalarında da her yaptığımız ve her söylediğimiz şeyin tam bilgisine sahip olduğumuz söylenemez. Aspirin kullanan her insan kimyager midir? Hastalık zamanında ateşinin derecesini bir derece ile ölçen her hasta fizik âlimi midir? Şüphesiz hayır. Bunun gibi sosyalizmden bahseden, sosyalist düşünce güttüğünü, ona tarafdar olduğunu söyleyen çiftçi veya işçi de bir içtimaiyat veya iktisat âlimi değildir, olmasına da pek lüzum yoktur. Esasen cemiyette her meselenin (ilim) i ile meşgul olan insanlar ayrı bir zümre teşkil ederler. Asıl dâva vakit vakit aspirin veya kinin kullananları tıp, biyoloji, hıfzıssihha mevzuları hakkında aydınlatmaları kabîlinden içtimai ilimlerle uğraşanların da sosyalizm, ücret, sendika, işçi sigortaları, mesken meselesi, işçi çocukları için kreş ve bakım evleri, amelenin de hissedar olacağı yeni işletme nûmuneleri ilh... gibi meselelerde ilim adamlarının işçiler gibi iş verenleri de tenvir etmeleridir. Bu bakımdan İstanbul Üniversitesinin içtimaiyat Enstitüsü tarafından tertip edilen ve her sene tekrar edileceği vadolunan konuşmaları takdir ile karşılamamak imkânsızdır.

Demek oluyor ki bugünün Türkiyesi, medenî dünyamızın başka memleketleri gibi sosyalizm ile uzaktan veya yakından alâkalı problemlerin memleketi haline gelmiştir ve gelmektedir, gelmesi de temenni edilmektedir: zira sanayileşme hâdîsesi tabîi olarak sosyalizmden bahsedilmesini icap ettiren neticeler doğuracaktır.

O halde sosyalizm nedir? sosyalizmin biri böyle bir gelişmenin (yani sosyalizm kelmiesinin) ortaya çıkışından, yani XIX uncu asırdanberi anlaşılan mânası, diğeri sosyalizm kelimesi kullanılmadığı halde onunla anlatılması istenen ve insanlığın tâ başlangıçlarındanberi devam eden fikirler olmak üzere iki geçmişi vardır. Fîlhakika sosyalizm kelimesini ilk defa 1803 de Guiliani isimli bir İtalyan kullanmış, ondan sonra yayılmış. Fakat ifade edilmesk istenen dâva eskidir ve bu dâvayı şu durum doğurmuşdur: Cemiyetlerin mazisine doğru ne kadar gerilerseniz gerileyiniz, en iptidaî cemiyette bile insanlar *tabaka*, *zümre*, *sınıf* diye birbirinden ayrılmış şekilde yaşıyor ve çalışıyorlar. Hiç değilse bir kısım insanlar idare ediyor, bir kısmı ve ekserisi idare ediliyor. Bunlar arasında da işler parça-

lanıyor, filân grup şu işi, filân grup bu işi görüyor. Bu halin neticelerinden biri de bütün cemiyet veya cemaatin yarattığı iktisadî kıymetin cemiyet fertleri arasında dağılması, ve payların müsavî olmamasıdır. Bugünkü cemiyetler gibi tabaka ve sınıfların fazla olmadığı iptidai cemiyetlerde, hiç değilse idare eden ve idare edilen olduğuna göre, idare edenlere vücutte getirilen servetten fazla payın düşmesi, ekseriya idare edilenler tarafından da tabii görülmüştür. İşte bu vaziyet, yavaş yavaş cemiyette servetin dağılımında, geçimde, yaşayışta bir musavatsızlık, bir başkalık doğurmuş, içtimai sınıf ve tabakalar vücutte gelmiş, sınıf ve tabakaların durumu sonradan miras, tesadüf, askerî işgaller ve siyasî fütûhat tesiriyle büsbütün keskinleşmiş, diğer hayvanların yaşayışında görülmeyen, görülmesine imkân da bulunmayan başkalık ve farklılıklar insanlar arasında görülmüş, halk ifadesiyle biri «yiyen» biri «bakan», bunların yanında da ne «yiyen» kadar refahlı, ne de «bakan» kadar perişan olmayan «orta halli» tabakalar görülmeye başlanmıştır. Bu farklar ihtiyar tarihin bazı devirlerinde perişan sınıfların, müreffeh sınıflara karşı açık veya gizli isyan çıkarmalarını icabettirecek kadar keskinleşmiştir. Bu hale karşı itikad yolu ile ilk aksülameli yapanlar, musevilik, hıristiyanlık ve müslümanlık gibi büyük dinlerin kurucuları ve yaşatıcılarıdır. Müslümanlığın, zekât yolu ile kendisine göre sosyalistçe bir iş görmeğe çalıştığını hepimiz biliriz. Bazı mütefekkirler, işlâmiyetin beş şarttan biri olan bu şartını çok mühim saymakta, müslümanlığı sosyalist bir din olarak karşılamaktadırlar. Lâkin bugünkü dinî telâkkiler eskiden olduğu gibi yetesiye kuvvetli olmadığından, meselâ etrafımızda da zekât kaidesini tatbik eden samimi ve hakikî müslümanlara pek nadir rastladığımızdan dolayı dinleri ve dindarları kendi başlarına bırakmak ve sosyalizm meselesini bugünkü vaziyette din ile alâkası olmayan tam bir iktisadî düşünce ile karşılamak lâzımdır.

Büyük dinlerden sonra feylesoflar, iktisatçılar ve içtimaiyatçılar arasında insan oğluna ait cemiyetlerin müsavatsızlığını gidermeği, bütün insanların yalnız hukukî bakımdan değil, aynı zamanda yaşayış bakımından da müsavattını düşünenler vardır. Bunlara göre cemiyet içindeki tabaka ve sınıfların mevcudiyeti aile ve mülkiyet'in mevcudiyetinden ötürüdür. Binaenaleyh aile ve mülkiyeti ortadan kaldırmakla tabaka ve sınıflar da kalkmış, binaenaleyh (yiyen) ile (bakan) farkı silinmiş, binnetice sosyalist cemiyet kurulmuş olacaktır. Bu yüzden sosyalist fikir adamlarının bir kısmı hem aileye, hem mülkiyete, bir kısmı yalnız mülkiyete hücum et-

mişler, kendilerine göre müsavâtçı cemiyetin plânlarını kurmuşlar, sosyalist ve komünist bir cemiyetin nasıl kurulacağı hakkında fikrî bir nizam vermek, istihsal, mübadele ve istihlâk işlerini, yani tabiat üzerindeki insan çalışmasının mahsulü olan eşyayı değiş dokuş etmek, yahut para ile elden ele geçişini temin eylemek, bunların istihlâkını herkesin ihtiyacına ve sarfettiği emeğe göre ayarlamak, bu suretle tabakasız, sınıfsız, imtiyazsız, müsavâtçı ve müsavatlı bir kelime ile tam sosyalist cemiyeti vücade getirmek hususunda aralarında farklar bulunan bütün bu mütefekkirlerin söylediklerine bakılırsa sosyalizm, bütün içtimaî fenalıkların men'şei olan ferdî mülkiyeti kaldırmak ve zümre, sınıf imtiyazlarının silindiği müsavâtçı bir cemiyet yaratmak temayülünün fikir, aksiyon ve hareket yolu ile gerçekleştirilmesi demektir. On dokuzuncu asırda (sosyalizm) kelimesi icad edilinceye kadar bu cereyana hep istilah olarak (nahye, mâhale) mânasına, kelime olarak da (müşterek, beraber birlikte) mânasına gelen (Cömmune) den yapılmış (Communisme) ismi verildi. Lâkin (sosyalizm) kelimesi ortaya çıktıktan sonra birbirine rakip olan bu iki kelimenin kullanım yerleri değiştirdi. Ferdî mülkiyeti yalnız bir insanın yaşadığı müddet boyunca kabul edenlerin telâkkisine sosyalizm dendiği gibi, küçük istihsal, serbest istihlâki de fertlerin eline bırakan ve ferdî mülkiyeti hattâ bunun muayyen bir nisbette tevarüs edilmesini kabul edenlerin düşüncesine de sosyalizm dendi. Asrımızın başında, 1905 sıralarında Çarlık Rusya tarihinin gösterdiği vukuat sırasında fabrikaları bir müddet için ele geçiren işçi komitelerine verilen ve Rusçada «amele komitesi» mânasına gelen «sovyet» isminden yapılan «sovyetizm» kelimesiyle aynı ve «ekseriyetçi = bolşevik» kollardan ikincisi ile yapılmış «Bolşevizm» kelimesi de birbiriyle esasen karışan sosyalizm ve komünizm tâbirlerini büsbütün karışık bir hale soktu. Nihayet sosyalist veya komünist olduğunu iddia eden bolşevik Rusyada da bolşeviklik, 1924 ten sonra tekrar ikiye bölündü. Birine Lenincilik, daha sonra Stalincilik, diğere Troçkincilik ismi verildi. Kendilerinden menkul rivayetlere bakılırsa Troçkistler, bolşevizme sadakat gösterenler, Stalinstler ise irtica yapanlar. Birkaç İstanbul gazetesinin bugünlerde yaptığı tefrika, zamanımızın âdeta eski mezhep ve tarikat kavgalarına benzeyen modern din kavgalarının bu cephesini çok güzel aydınlatmaktadır. İnsanlık tarihi ile başlayan, cemiyet içindeki tabaka, sınıf farklarını ortadan kaldırmayı hedef edinen gizli veya açık sosyalizm cereyanı, bu suretle, sosyalizmin sözde vatanı olduğunu iddia eden bir memlekette, dünyanın başka hiçbir

yerinde görülmeyen yeni bir tabaka ve sınıf farklılığı doğurmuş, hattâ çalışan sınıfın ses çıkarması imkânlarını dünyanın başka hiçbir yerinde görülmiyecek bir şekilde izale etmiş, toprak üzerinde ve atölyelerde çalışan çiftçi ve işçileri dünyanın başka hiçbir yerinde görülmeyen şekilde esarete mahkûm etmiştir. (14/Mayıs/1948 tarihli «Cümhuriyet» deki tefrikaya bakılabilir.).

Ötedenberi kullanılan komünizm tâbiriyle, on dokuzuncu asırda kullanılmaya başlayan sosyalizm tâbirini, birinci dünya harbi sonundan itibaren Rusyada kullanılan Sovyetizm ve Bolşevizm tâbirlerini şimdi daha aydın bir şekilde birbirinden tefrik edebiliriz: bir defa sovyetizm ve sovyetçilik, Deli Petro'ya atfedilen vasiyetnamenin Çar'lar tarafından adım adım takip edilen prensiplerinin Çarsız bir Rusya tarafından aynı tempo ile, fakat daha ustaca tedbirlerle takip ve tatbik edilmesinden dünyanın sovyetleştirilmesi ise, Ruslaştırılmasından başka bir şey değildir. Binaenaleyh sovyetizm, ne iç Rus politikası itibariyle, ne de dış Rusya Politikası bakımından sosyalizm dâvası ile kat'iyen alâkası yoktur. Bolşevizm, işte bu Rusyaya mahsus olan tek fırkâlı, otoriter, müstebit rejimin ismidir. Bu rejim, Rusya dışındaki milletlerin çiftçi ve işçilerini bu çiftçi ve işçilerin mensup oldukları milletlerin Hükümetlerine karşı kıskırtmak, kendisine sempati yaratmak ve gûya çiftçi ve işçilerin hüriyet, adâlet ve müsavat taleplerine rehberlik ettiğini onlara göstermek için esir tarzında çalıştırılan Rus işçisinin emeğinin bedelinden kesilmiş muazzam masraflara mal olan korkunç bir propaganda cihazına sahiptir. Bu propaganda cihazının, Rus köylü ve işçisinin eksik verilen emeğinden kesilmiş paralarla meselâ İstanbulda nasıl Panislavizm için çalıştığını birkaç gün evvelki Hıristiyanlara Sefaret memurunun ifşaatından dinledik. Rusya haricindeki memleketler, Rusyadaki bu Devlet ve Hükümet sistemini komünist olarak vasıflandırıyorlar. Hattâ başlarında sosyalist fırkaların bulunduğu İngiltere gibi memleketler, sosyalizm ile Rus modeli komünizm arasında derin telâkkî ve anlayış farklarının mevcut olduğunu söylüyorlar. Bir İngiliz işçisi olarak, İngiliz işçi fırkasına intişar eden, uzun bir gelişme ve yükselme devrinden sonra bugünkü İngiliz sosyalist fırkasını iktidar mâkamında temsil eden Attlee, Bewin gibi İngiliz Hükümet adamlarının birkaç haftadan beri devam eden beyanlarını hepimiz dinledik. Bütün bu beyanlar bize başlangıçta aynı şeyi ifade eden komünizm ile sosyalizmin şimdi birbirinden tamamiyle ayrı, birbirine düşman ve zıt iki içtimaî ve siyasî cereyan olduğunu gösteriyor. Şu son senelerin

hâdiseleri artık komünizm ile sosyalizmi, birbirinden ayrı iki istikamet, iki düşünce tarzı haline getirmiştir. Bu yüzden (ben komünist değilim, sosyalistim) yahut (ben sosyalist değilim, komünistim) gibi sözler, yahut (kurduğum fırka komünist değil, sosyalisttir) gibi ifadeler Türkçemize de girmiş bulunuyor. Dahası var: (komünistim) diyen kimsenin de tarikatını belli etmesi gerekir. İster Rus tipine göre düşünen, üçüncü Moskova enternasyonalı tekkesine bağlı neviden komünist olsun, ister merkezinin Meksikada olduğunu söylenen ve Troçkizm tarafından idare edilen dördüncü enternasyonal tekesine bağlı ve Stalin Rusyasının düşmanı olsun muhakkak olan nokta sosyalizmin, komünizmden dilek ve düşünce bakımından tamamiyle ayrılmış bulunmasıdır. Ayrılık hem gayede, hem gayeye giden yollardadır. Kısaca bunlara işaret ediyorum:

1 — Modelliğini ve rehberliğini Rusyanın yapmak istediği, fakat kendi içinde başaramadığı halde harice başarmış gibi gösterdiği komünizm, mevcut içtimaî sınıf ve tabakaların altını üstüne çevirmek, mülkiyeti müsadere etmek, toprak sahibi köylüleri topraksızlaştırıp işçi haline kalbeylemek, kol ve kafa işçilerini Devlet tarafından teşkilâtlandırılan sendikalara mecburî surette kaydettirmek, işçinin işi, çalışma ve grev iş yerini değiştirme, başka yere gitme, seyahat, serbest tefekkür ve yazma hürriyetlerine tam surette mâni olmak, Devleti muazzam bir kapitalist ve işletmeci haline getirerek başına «idare edici, siyasî sınıf» dediği politikacıları geçirmek istiyor. Bu gaye, sosyalizme tamamiyle yabancıdır ve sosyalistlerce tel'in edilmektedir. Eğer sınıfsız, imtiyazsız cemiyet, tahakkuk edecekse bu suretle aslâ tahakkuk edemez. Bu tarzda hareket, bizzat Troçkinin hatıralarında acı acı şikâyet ettiği eski durumunu rahmet ile yâdedecek fena neticeler doğurur ve insanlığı kirletir. Sosyalizm, hürriyetten mahrum bir hayvan sürüsü ve şuursuz bir insanlık değil, mülkiyet ve hürriyetine sahip, şuurlu bir insanlık yaratmalıdır. Devlet eli ile kurulan işçi sendikası, sendika sayılamaz. Sendika, bilâkis fert ile Devlet arasına giren, icabında Devleti adalete dâvet eden bir emniyet ve hürriyet teşkilâtı olmalıdır. İçtimaî tekâmül ile toprak sahibi olmuş köylünün elinden toprağını alan bir sosyalizm, sosyalizmin tam aksidir. Hakikî sosyalizm, bilâkis Devlete, zenginlere ait büyük toprak parçalarını usulü ile hareket ederek topraksızlara dağıtma yoludur. İşçi, her türlü iş, grev, yer ve memleket değiştirme hürriyetlerine sahip olmalı, gerek Devlet tarafından, gerek Devletçe çizilmiş hudutlar içinde ferdî teşebbüslerini yürüten müteşebbisler tarafından işletilen iş-

letmelerde içtimai tesanüd ve millî birlik duygularının emrettiği disiplin içinde çalışmalıdır.

Bu gaye başkanlığında, gayeye giden yolların başkanlığı gösteriliyor. Şöyle ki:

2 — Sovyetizme ancak ve ancak ve parlamantarizm ile gidilebilir. Kan dökme, ihtilâl koparma, kardeş harpleri çıkarma, mülkiyeti müsadere, sınıf ve tabakaları birbirinin aleyhine tahrik etme, insanlığı sosyalist bir cemiyet mefkûresinden uzaklaştırır ve adâlet namına çok büyük adâletsizliklere, haksızlıklara yol açar. Asıl sosyalizm, tabiat kanunlarını bilerek tabiati insanlık için güzelleştiren müsbet ilimler gibi hareket eden, böylece tedricî şekilde de olsa cemiyeti ahenge ve adâlete kavuşturan sosyalizmdir. Bu ise içtimai siyasetin emrettiği yolda yürümekle, içtimai haklar ve sosyal ve adâlet uğrunda disiplinli mücadele ile mümkündür. Eğer içtimai siyaset lüzum gösterirse gerek millî menfaatler, gerek işçi zümresinin hayrı namına zarurî görürse bugünkü İngilterede görüldüğü gibi şu veya bu işletme nev'i devletleştirilebilir. Fakat mücerret bir fikir namına her ne olursa olsun mutlak Devletleştirme, şahsî teşebbüs hamlesini ve ferdî kıymet yaratma yolunu kat'i surette baltalamaktan, binnetice işçi sınıfının menfaatlerini çiğnemekten başka bir netice veremez. Nitekim 1947 senesinde bizzat İngiliz işçi sendikaları devletleştirme hudutlarına dikkat edilmesi hususunda Hükûmetin dikkatini çekti. Ferdin idare ettiği işletme kadar Devletin işlettiği iş yerinde de işçinin haklarını müdafaa eden kuvvetli bir işçi organizasyonu, dinî ve siyasî maksatlardan uzak, fakat meslekî menfaatleri koruyan bir grev hakkını yerinde ve zamanında kullanmasını bilen bir işçi sendikalizmi, hakikî sosyalizmi gerçekleştiren vasıtaların başında gelir.

Demek oluyor ki sosyalizm, gaye ve yol itibariyle komünizmden bugün tamamiyle ayrı bir kanaat halini almıştır.

— II —

Bu suretle konuşmamızın sosyalizm mefhumunun neden ibaret bulunduğuna ait olan kısmını bırakıp ikinci kısmına geçiyorum.

Anlaşıyor ki hakikî sosyalizm, ilmin ve bilginin ışığı altında çalışan zümrelerin refahını temin etmek, halk ifadesiyle «yiyen» ile «bakan» arasındaki uçurumu doldurmak, içtimai durumun müsaa-desi nisbetinde sosyal ahengi yaratmadan başka bir şey değildir. Eğer mülkiyet, kapital ve sermaye denen kudret, bazı içtimai sı-

rufların aleyhine çalışıyorsa bunun izale çaresi ateş püskürmek, kızmak ve hiddetlenmek değildir. Tabiatın zelzele, sel, yıldırım gibi yıkıcı kuvvetleri karşısında insanlar kurtuluş yolunu bu hâdiseleri düzene sokan ilim vasıtasıyla bulabilmişlerdir. Aynı şekilde muayyen insanlar elinde toplanmış mal ve mülk karşısında kızmak da müsbet bir netice vermeyecektir. Farzediniz ki kızdık, elimize geçirdiğimiz siyasî kuvvet sayesinde mülkiyet sahiplerini alt üst ettik, hattâ sokak komünistinin tahayyül ettiği gibi mevcut aynı ve nakdî serveti aramızda kardeşçe paylaştık. Fransa için yapılan bir hesap, böyle bir faraziyenin tatbiki takdirinde, Fransada her fransıza on sekiz frangın düştüğünü göstermiş, her fransıza düşen bu miktar ile ne yapacağız? Netice ne olacak? Birkaç gün bayram yaptıktan, güya komünist, müsavatchi cemiyeti vücade getirdikten sonra neyliyeceğiz? Masal devri âleminde değiliz, seri hayat, iktisadî hayat, bize istihsal müessesesine bir düzen verilmesini, iktisadî kıymet yaratılmasını emrediyor. Bizden evvelki insanların himmet ve gayreti ile toplanmış, fakat mahdut ellerde birikmiş servetler şimdi bizim ihtirasımız yüzünden heba olmuştur. Dağılan tabii kuvvetlerle meselâ bir suyun serpilışı ile nasıl bir iş görülmezse, elimize geçen beş on lira ile ne yapacağız? şimdi içtimaî zaruretlerin şöyle bir emri karşısında kalınacaktır: Fertlere dağılmış olan servet ve sermaye tekrar bir araya getirilecek, bunu yapacak olan ya aramızdan çıkacak birkaç müteşebbis insandır, yahut Devlet. Her iki şekilde de istihsal cihazının tekrar kurulduğunu düşününüz: işçi, bu cihaz içinde bir kıymet yaratacak, bir kundura, bir elbise, bir top kumaş, bir bardak... hülâsa her hangi bir mamûl vücade getirecek, bu mamûl bir eşya piyasasında satılınca bedelinin ahmak ve safdil komünistin düşündüğü gibi tamamıyla işçiye verileceğini zannemeyiniz. Eğer bu mamûl bilfarz işletmenin kasasına yüz kuruş getirmişse, bunun söz gelişi ancak 10, 20, nihayet 30 kuruşu iş gücü sarfedenlere verilecektir. Zira müteşebbis fertlerin yerini komünist Devlet bile tutsa durum aynıdır. Hattâ daha fena: zira müteşebbis fertler tarafından işletilen işletmedeki işçiler, Devlete başvurarak icabında içtimaî politika tedbirlerinin alınmasını, ücretin yükseltilmesini isteyebilirler. Fakat işletme, Devlet tarafından idare ediliyorsa, başvuracak bir mâkam yoktur. Nitekim Rusyada böyle bir başvurma imkânsızdır. Zira Devlet ile ferd arasına giren bir hür sendika teşkilâtı yoktur. Mevcut sendikalar, Devlet dairesidir, sadece esir tarzında çalıştırılan işçinin gözünü boyama, hareketlerini kontrol vasıtasıdır. Ara sıra Rusyada zirâî ve sınaî işletmelerde

yapıldığını işittiğimiz temizleme ameliyeleri, işte kontrol neticesinde komünist devlete ve bu devletin imtiyazlı sınıfına karşı antipati besliyen işçilerin, adlarına Troçkist denen amelenin, münevverlerin temizlenmesine mâtûftur.

Şu halde her komünist ihtilâli iki netice doğuruyor:

1 — O zamana kadar toplanmış olan servetin yağma edilmesi. Halbuki bu serveti her ne olursa olsun, bir neslin yağma etmesi doğru mudur? Bu servet, o nesilden evvelki nesillerin alın teridir. Biz onu sırf istihlâk etmekle geçmiş ve gelecek nesillerin hakkını yiyor, kendimize istikbal itibariyle de ihanet ediyoruz.

2 — Servetin yağma edilmesinden sonra istihlâk hayatının yeniden başlaması. Bundan sonra iş kuvvetini sarfedenler, oldukları gibi yarattıkları kıymetin hepsini alamazlar. Bilâkis tufeyli bir sınıf (seni idare ediyorum) parolası altında hareket ederek Troçki'nin acı acı şikâyet ettiği gibi işçilerin alın terinden ayrılmış büyük paylara sahip olacaklar ve böylece yeniden bir içtimaî adâlet cereyanının doğmasına meydan vereceklerdir.

— . III . —

Şimdi konuşmanın üçüncü kısmına, Türk içtimaî siyasetinin taze bir tezahürünü anlatacak kısma geliyorum.

Bu kısım, Ankaraya yapılmış bir seyahat ile alâkadar olduğu için önce bu seyahati anlatacağım, size toplantıya iştirak etmişsiniz gibi bir intiba vermeğe çalışacağım. Üç senedenberi her senenin Nisan ayında bir Ankara toplantısı yapılıyor. Bu toplantı 4792 sayılı Kanun gereğince yapılmakta, buna 10 işçi, 15 müteşebbis mümessilleri ile Devlet ve Hükûmet mensubu, dört de Üniversite mensubu iştirak etmektedir. 26/Nisan/948 tarihinde yapılan ilk toplantı gününde usulü ve vechile idare ve mürakabe raporları okundu. Asıl mühim olan bu raporlardan ziyade raporlar hakkında söylenenlerdir. Bu söylenenlerden bir kısmının tekrarı, raporlar hakkında da bir fikir verecektir.

1. — Kongrenin dikkatli elemanlarımdan, bir iş veren mümessili olan Hakkı Avunduk Beye göre işçi sigortası işleri, ihtisas sahibi memurdan kâfi derecede nasibini alamamıştır. Sigorta idaresi, sigorta masraflarının, gelirin %7 sini teşkil ettiğini, halbuki başka memleketlerde bu masrafın, gelirin %12 sini teşkil eylediğini söyleyerek iftihar ediyor. Bir defa idare masrafının az olması, iftiharı mucip değildir. Sonra bu mukayese gelirle yapılmıştır, halbuki

umumî masraflarla yapılmalı idi. Eğer başka memleketlerde idare masrafı %12 ise bu, sebepsiz değildi; zira işlerin sür'atle görülmesi için iyi memur, işlerin selâmetle ifası için tatmin edilmiş, maiyet kaygusundan uzak memur kullanmak lâzımdır. İdarenin kullandığı iki ecnebî mütehassısa 64.000 lira verilmiş. Acaba buna mukabil kændilerinden bir istifade temin edilmiş midir? Rapor vermiş midirler? Bu raporlar tatbik edilmiş midir? İdare, Ankarada olduğu gibi başka yerlerde de hep kiralanmış binalarda oturuyor. Altı milyon aşan bir sermayeye malik Kurum, acaba gayrı menkul elde edemez mi? Sigorta memurlarının çoğu, sigortacılık tekniğinde kâfi derecede vukuf sahibi değildirler, temas ettikleri sanayi müesseselerinin iç yüzünü bilmiyorlar. Binaenaleyh bunların vazifeye başlamadan evvel sanayi müesseselerinde bir müddet staj görmeleri hayırlı olacaktır. Sonra işçi sigortaları kurumu, dört milyon kadar parasını bir tek bankaya yatırmıştır. Bu, doğru değildir, birkaç bankaya dağıtılmış olması daha faydalıdır. Bilânço, muallâkta kalmış işlerin %58, bitirilmiş işlerin %42 olduğunu gösteriyor. Bir iş dairesinin bu kadar çok muallâkta iş bırakması sebebi ne olursa olsun, hayra alâmet değildir. Toplantımızda, iş veren mümessillerinin hemen hepsi Devlet İktisadî teşekküllerini temsil ediyorlar. Hususî iş yerlerinin umumî toplantıya alâkaları çok zayıftır. Niçin gelmiyorlar? Nihayet bizim, umumî toplantı olarak selâhiyetimiz nedir? Her hangi bir cemiyette, umumî toplantı demek, idare heyetini ibra eden selâhiyet sahibi bir toplantı demektir. Bizim sıfatımız nedir? İdare heyetini ibra etmezsek vaziyette bir değişiklik yoktur. Zira onu biz seçmiyoruz. Sigorta kurumu teşkilâtında bu zaviyeden yeni bir revizyon lâzımdır.

II. — Söz söyliyenden ikincisi ismini tesbit edemediğim bir işçi mümessilidir. Ona göre üç işçi sigortasından en çok aksayan meslek hastalıkları sigortasıdır. Neden? Zira her tarafta ihtisas sahibi doktor yoktur. Meslek hastalıklarının teşhisi, çok güçtür. Değme doktor bu işi anlayamaz. Pedallı makinalarda varis, deri sanayiinde diş, gürültülü sanayide sinir, daimî ihtizaz neticesinde parmaklarda kan çekilmesi... gibi en aşikâr meslek hastalıkları üzerinde bile bazen tereddütler oluyor, hasta ıstırap içinde kıvrılırken (hasta mıdır? değil midir?) diye dosyalar vücuda geliyor, evrak gelip gidiyor. Hele terletici işlerdeki ciğer hastalıklarının nelere yol açtığı malûmdur. Verem, bu müthiş âfet, Türk işçisini kırıp geçiriyor. Gelgelelim münakaşa: verem, meslek hastalığı mıdır? değil midir? Hülâsa bize bütün hastalıkların sigortası lâzımdır. Bundan

sonra da işçi evlerini düşünmek ihtiyarlık sigortasını bir an evvel kurmak icap eder. Raporda bunlara dair malûmat yoktur.

III. — Söz söyliyendenlerden üçüncüsü, Adanadan gelmiş işçi mümessili Hasan Beydir. Hasan Bey'e göre, kendinden evvel söz söyliyenden mümessilin dokunduğu dert çok büyüktür. Rapor, Adanada yalnız iki meslek hastalığı kaydediyor. 2 mi? Ne gezer! Fakat meslek hastalığı mefhumunun darlığı, bunun içinden çıkma güçlüğü, bürokrasi, 2 den yukarı çıkmağa müsaade etmemiştir. Mensucat sanayii, zatürrie, verem, sıtmaya tutulmuş işçilerle doludur. Bunlardan sıtmalıkların sıtmasını, işe gelmeden evvel addediniz, fakat diğerleri iş hayatında vukua gelmiştir. Bunların hesabını kime sormalıyız? Bilânçoda sigorta kurumumuzun hayli sermayesi olduğunu gördüm: acaba biz işçilerin randımanını arttıracak teşebbüslere, meselâ işçi istihlâk kooperatifleri kurmağa ve işçi evleri yapmağa girişilemez mi? Tedavi yerlerine giden işçilerin yol parasını, iş verenler veriyor. Fakat bununla herşey bitmiyor. Hastanın, hastahaneye yatması kolay değildir. Hastahane bulunan şehre gitmesiyle yatması arasında bazan günler, haftalar geçer, bazan da yatmadan döner, gelir. Bu durum böyle devam edecek mi? emzirme primi olan 50 lira pek azdır, hiç değilse 70 liraya çıkarılması lâzımdır. Askere giden bir işçi, işi başına döndükten sonra çocuğu oluyor. Fakat altı ay geçmeyince yardım göremeyeceği için fena bir vaziyete düşüyor. Bunun da çaresi bulunmalıdır.

VI. — Karabük işçi mümessili Hayri Bey, Karabük Sanayi mm-takasının hayli ehemmiyet kazandığını, bu yüzden Karabükte bir sigorta Kurumu merkezi açılmasını ileri sürüyor. Zonguldak ile münasebetlerimiz varsa da pratik değildir. Bizim iş bölgemizdeki kendi hastahanemizin kâfi gelmediği zamanlarda ayak tedavisine ihtiyacı olanları Ankaraya gönderiyoruz. Hayri Bey de kendisinden evvelki mümessil gibi bu işin, işçinin çalışma hayatı ile olan alâkasını soğuttuğu anlaşılıyor: Ayak tedavileri için hastahanelere yatmağa lüzum yoktur. Bu yüzden hasta işçi, meselâ beş, on gün dışarda kalıyor, yalnız yol harçlığı ile iş bitmez. İşçimizin sefaletini önlemek lâzımdır.

V. — Yine işçi mümessili, Çimento Sanayii sendikası mensubu Yusuf Bey, meslek hastalıkları dâvasına temas ediyor. Esasen meslek hastalıklarının ne olduğunu kâfi derecede anlamayan doktorlar, ekseriya iş başlarının gelişi güzel sözlerine göre hüküm veriyorlar. Bizim sanayide ise en mühim meslek hastalığının verem, zatürrie olması icap eder. Halbuki kanun bu anlayışı göstermiyor.

VI. — Paşabahçe Şişe - Cam fabrikası mümessili doktor Mene-mencioglu Tefik Bey, meslek hastalıkları dâvasına büyük bir selâhiyetle temas etti. Herşeyden evvel, bir meslek hastalıkları izahnamesi vücuda getirmek lâzımdır. Sonra bir an evvel sigorta idaresinin kendi hastahanelerini görmeliyiz. Bazı iş bölgeleri, amele sayısı itibariyle buna şiddetle muhtaçtır. Paşabahçe Şişe - Cam fabrikasında 1500, Beykoz Kundura fabrikasında 1500, bir o kadar inhisar fabrikalarında mevcuttur. Binaenaleyh kendisine göre sigorta Kurumu, yukarı boğazda hemen bir işçi hastahanesi vücade getirebilir. Bu 4500, 5000 kadar amelenin vasatı üzer baştan ailelerini de hesap edersek 15,000 kadar bir işçi ve işçi ailesi karşısında kalırız. Geçen sene de bu temennide bulunmuştuk. Şimdi bir karar verilmelidir.

VII. — İzmir iş veren mümessillerinden Ahmet Bey sigorta idaresinin işleyiş tarzı hakkında haklı endişeler izhar etti. Ahmet Bey göre rapor şubelerin faaliyetleri, teftiş işleri, «Millet» isimindeki mecmuada bahsedilen suiistimal hakkında hiçbir bilgi vermemektedir.

VIII. — Beykoz deri fabrikası mümessili Enver Bey, bir başka iş verenin de dokunduğu bir noktadan hareketle memur ücretlerinden 112,000 lira tasarrufun yersiz olduğu, halbuki muallâkta birçok işlerin kaldığını söyledi. İşçi sigortası işlerinin, kurum merkezi olmayan bazı yerlerde Ziraat bankalarına yüklenmesinin uygun olacağını, iş yerlerinden alınan fazla primlerin işçinin randımanını arttıracak şekilde kullanıldıktan sonra mânasız olacağını, kurum ihtiyat sermayesinin Devlet tahvillerine yatırılacak yerde daha verimli şekilde sarfının muvafık olacağını belirtti.

İşte birkaç iş veren ve işçi mümessilinin söylediklerinden bazıları. Eğer toplantının ilk gününün tablosunu gösterebildimse kendimi bahtiyar hissedeceğim. İleride kongre zabıtları neşredildiği zaman bunların daha mufassalını görebilirsiniz. Bu müşahedelerimi hikâyeden maksadım, bizzat iş ve çalışma hayatı ile alâkası olan vatandaşlarımızın işçi sigortaları dediğimiz, en iyi işler nümuneleri yalnız bugün Garpta bazı memleketlerde bulunan hayırlı sosyal müesseselere karşı gösterdikleri sempatidir. Adanadan gelmiş bir işçinin iş kazalarını haber verme mecburiyetinin iş verenlere tahmil edilmesini iş kanununa ilâve teklifi, yahut bir başkasının 21 gün gebelik yardımının az olduğunu, esasen an'änenin de bu müddeti kırk gün olarak tesbit ettiği fikri, Zonguldak işçi mümessilinin evvelden amele birliği yardımlarının daha formalitesiz, daha pratik olduğunu söylemesi ve Karabük işçilerine zammı verirken Zon-

guldak işçilerine bu zammın neden verilmediğini sorması, İzmit Sellülöz Sanayii işçilerinin bayram gündeliklerini istemesi, iş kanununun 10 kişiden az işçi çalıştıran yerlere teşmili, devir, fesih, el koyma gibi hallerde her hangi bir iş yerinde ötedenberi çalışmakta olan işçilerinin kıdemlerinin muhafazası, Cumhuriyet bayramı yevmiesinden vergi kesilmemesi, bayramlarda çalışanlara çift yevmiye verilmesi... ilâh. gibi talepler ve temennîler bir taraftan, verdikleri sigorta primlerinin çok olduğundan, mamafih bunu memnuniyetle verdiklerinden, icabederse daha fazla verebileceklerinden, ancak bu primlerin sadece %15 inin Türk işçisinin refah ve hayrına sarfedildiğinden şikâyet eden işletme sahiplerinin arzuları diğer taraftan size şöyle bir his veriyor: İngiltere ve Fransa gibi Türkiyede de asıl sosyalizmin yolu bulunmuştur. Bu yolun ilham ettiği fikirler ve hisler mevcuttur, hattâ fazlasıyla mevcuttur. Yalnız mevcut olması temennî edilen şey hareket, hüsnü hareket, fikri takip, yılmaz bir mücadele haleti ruhiyesidir. Bu mücadelenin büyük bir kısmı, iki senedenberi geliştiğini memnuniyetle gördüğümüz işçi sendikalarına terettüp ediyor. Siyasî sebebler yüzünden inkılâptanberi olgunlaştırmamız lâzım gelen, fakat çok ihmal ettiğimiz sendikalar şimdi gerek kendi senelik kongrelerinde, gerek iş bulma, işçi sigortası, Çalışma umumî toplantılarında nazariyattan ameliyata ne nisbette geçildiğini kendilerine ve başkalarına sormalıdırlar. Bizzat Devlet sendikaların bu mücadele ve fikri takip ruhu ile hareket etmesini istemeli, bu tarzda harekete mâni olan sebepleri izale etmelidir. Bu sebeplerin başında şu cihet gelir: sendikacılığın ilk inkişafa başladığı yurdumuzda sendikalara intisap eden işçileri sırf bu intisaptan dolayı doğrudan doğruya veya dolayısıyla, gizli yollardan ustaca gidilerek mâruz kalabilecekleri menfî muamelelerin önlenmesi, çalışma mevzuatına bu hususta bazı müeyyidelerin konması lâzımdır. Kendileri için adaletin vaitlerini gerçekleştirecek himaye müesseselerine, bazı sendikalara giren işçileri kendi zümrevî menfaatlerinden dolayı şu veya bu şekilde ithama kalkışacak müteşebbis ve patronlara haddini bildirmek, bir hukuk ve âdalet Devleti olan Türkiyenin içtimaî politikasına düşen en mühim bir vazifedir. Nitekim sendikalar kanununun 9 uncu maddesi sendikalara girenlere karşı iş verenlerin herhangi bir şekilde tazyikını önlemiştir. Yalnız bazı hâdiseler bu kanunî kaydın zayıf olduğunu, esasen iş verenlerin başka sebeplerle çıkarma hareketine geçtiğini de gösteriyor. Binaenaleyh kanun tatbikatçıları ona

göre hareket etmeli, icabederse daha sarîh kayıtlarla kanunun bu güzel maddesini kuvvetlendirmelidirler.

Kongrenin ilk günü bu son düşünceleri bize telkin eden bir tarzda geçti. İkinci gün her kongrede olduğu gibi komisyonlar ayrıldı. Şimdi bunların birkaçının raporundaki neticelerden bazılarına işaret edeceğim.

Kongrede beş komisyon teşkil edildi:

- 1 — Sağlık komisyonu;
- 2 — Teşkilât komisyonu;
- 3 — Hesap ve muamele komisyonu;
- 4 — Prim komisyonu;
- 5 — İş mevzuatı komisyonu;

a. — Sağlık komisyonunun raporundaki ana mesele, meslek hastalığı çevresinin genişlemesinden ibarettir. 4772 sayılı kanunun 2 nci maddesi, gerek doğrudan doğruya bazı işlerde çalışmaktan ileri gelen meslekî hastalıklar, gerekse işin yürütme şartları yüzünden husule gelen hastalık halleri meslek hastalıkları sayılmakta ise de işçinin umumî ve ailevî hayatında bu kadroya girmiyen birçok hastalık hallerinin, ihmali zarurî oluyor. Meslek hastalığı nerede başlar ve nerede biter? İnsan uzviyeti, bütün hastalık imkânlarıyla bir bütündür. Meslek hastalığı çevresine girmiyen bir hastalık, iş yerindeki işçinin bir meslek hastalığına mâruz kalmasını kolaylaştırabileceği gibi meslek icabı olan zorluklar, işçide meslek hastalığı olmayan hastalıklara da meydan verebilir. Keza fitik hâdisesinin işten ileri gelip gelmediğine her zaman kolaylıkla hükmeden komisyon bütün bu halleri düşünerek umumî bir hastalık sigortası kurulmasını ehemmiyetle teklif etmektedir. Esasen (iş kanunu) nun 100 üncü maddesi bu hususu kanunlaştırmış bulunuyor. Diğer taraftan umumî hıfzıssıhha kanununun 180 inci maddesi, hastalık hallerinde işçilere sağlık yardımları yapılması hususunda iş verenlere bir takım vecibe ve mükellefiyetler tahmil etmekte olduğundan yeni bir umumî hastalık sigortası iş verenleri bu külfetten kurtaracak, iş yerlerinde yalnız anî vak'aları karşılayacak bir sağlık teşkilâtı bulundurulacak, asıl tedavî işleri umumî hastalık sigortasının hastahanelerinde olacaktır. Rapor şöyle diyor: «Böylece aynı mntakadaki muhtelif sağlık tesisleri yerine sigortalar kurumu tarafından tek ve tam sağlık tesis vücade getirilmesi suretiyle tasarruf sağlanacak ve dolayısıyla iş verenlerin sağlık yardım masrafı azalacak, bütün bunların üstünde olarak işçilerin meslek hastalıkları

dışında kalan her türlü hastalık hallerinde derhal tedavi görmeleri teminat altına alınmış olacaktır.» Ancak bu surettedir ki hem birbirine girmiş olan meslekî ve gayrı meslekî hastalıkların tefriki güçlüğü, hem de böyle bir tefriki yapabilecek meslekî hastalıklar mütehassıslarının memleketin her tarafında bulunamamasından mütevellit müşküller, nihayet (şu veya bu hastalık meslek hastalığı mıdır, değil midir?) dâvası üzerinde lüzumsuz olarak doğan tereddütlere, bu tereddütlere kurban giden vatandaşların sefaletine şahit olmak gibi haller zail olacaktır. Geçen sene iş kazalarıyla doğumlara yapılan yardımlara nisbetle meslekî hastalık yardımlarının azlığı bu yüzdendir. Yoksa meselâ İzmir gibi bir iş şehrinde yalnız 2, Adanada yalnız 2, Samsunda yalnız 6, Ankarada 41, İstanbulda 54 meslek hastalığı kaydedilmesi, realiteyi ifade etmekten kat'iyen uzaktır. (Meslek hastalığı, değil mi,) diye dosya elden ele, daireden daireye, memleketten memlekete gidip gelirken hasta işçinin nasıl bir durumda bulunacağını artık siz tasavvur ediniz. Demek ki işçinin umumî bir hastalık sigortası, bütün mânasızlıklara nihayet verecektir.

Meslek hastalığı sigortasının dar çerçevesinden kurtularak umumî hastalık sigortasının hareket serbestisi veren geniş sahasına girdikten sonra iş, bu hastaların tedavisine gelir. Gerek sağlık komisyonunun, gerek muamele komisyonunun raporları bu noktada şu aynı fikri ileri sürmektedirler: «İşçilerin temerküz ettiği şehirlerde mahallî hastahanelerin kendi ihtiyaçlarına yetmediği gözönünde bulundurulacak olursa, işçilerin tedavî hususunda çekecekleri sıkıntının şiddeti bir kat daha anlaşılır. Bu itibarla Kurum'un âcil ihtiyaçları karşılamak üzere hastahane, dispanser veya tedavî evi gibi sağlık müesseseler kurulmasına ön ayak olması lâzımdır. Yalnız henüz iki buçuk yıllık bir ömrü olan ve altı kûsûr milyonluk bir ihtiyat sermayesi bulunan kurumun derhal hastahane inşasına geçmesi pek kolay olmasa gerektir. Bu itibarla kurumun mevcut sağlık müesseselerinden istifade yoluna gitmesi, kat'î bir mecburiyet karşısında, ihtiyatların üç senelik masraflarını karşılayacak mikdarı aşan kısmı ile şimdilik bir şehirde ve yüz yatağı geçmemek üzere bir hastahane açması belki mümkün öür.»

Rapor, gerek meslekî, gerek umumî hastalıkları önleyici tedbir ve hareketlere de ayrıca yer verilmesine, işçileri zaman zaman muayenelere tâbi tutmak, iş yerlerinde emniyet tertibatı almak gibi noktalara ehemmiyet verilmesine işaret ediyor. Bu dâvanın büyük ölçüdeki millî sağlık dâvasına bağlanacağı şüphesizdir.

b. — Muamele ve hesap komisyonu raporunun parmak bastığı mühim meselelerden biri, memleketimizde işçi sigortalarını yürütecek teşkilâtın herşeyden evvel iyi memura olan ihtiyacıdır. Sigorta idaresinin Umum Müdürlüğü, Muhasebe Müdürlüğü vekil ile idare edilmekte, işleri teftiş edecek müfettişler bulunmamakta, Hukuk Müşavirliği gibi mühim bir mevki boş bulunmaktadır. Birkaç senedenberi sigorta idaresinin çalıştırdığı bir İngiliz mütehasssının yanına yetişmeğe müstait bir Türk memur bile bulunamamıştır. Hülâsa Ankaradaki Umum Müdürlük gibi, taşra teşkilâtının bir kısmı selâhiyetli ihtisas adamlarından mahrum bulunuyor. Raporu dinliyelim: «İşçi sigortaları idaresi, memleketimizde sosyal sigortacılık ile iştigal eden yegâne kurum olduğu için eleman konusuna azamî itina etmesi ve her gün genişletmek zaruretinde bulunduğu teşkilâtı mütehasssı ellere tevdi etmesi lâzımdır. Kurum elemanlarının sosyal sigortacılık mevzuundaki bilgilerini arttırmak için İktisat Fakültesi ve Sosyal Ekonomi, işletmeciliğe yer veren sair yüksek mekteplerin Profesörlerinden istifade etmek suretiyle zaman zaman kurslar tertip etmesini çok yerinde buluruz. Bu kurslar ve bunları takip edecek münakaşalı toplantılara umum Müdürlük Er-kâm ile şube şeflerinin katılması faydalı olur.»

Muamele ve hesap komisyonu raporundaki bu noktaya iş hayatına ait mevzuat komisyonu raporu da ehemmiyetle temas ediyor: «Memleketimizin ekonomik bilgilerini tedris eden mektep ve Fakültelerin yetiştirdiği, bilhassa çalışma mevzuatını okutan müesseselerin, meselâ İktisat Fakültesinin, hayata attığı elemanlardan yetesiye istifade edilmediğini zannediyoruz. Her ne kadar gençlerimiz, bir iki büyük şehir dışına çıkmaktan hoşlanmıyorlarsa da onları gittikçe gelişen çalışma teşkilâtına ısındırmak hususunu da ihmal etmemelidir. Umumî toplantıda bazı âzâların belirttiği şekilde bu gibi elemanları bareme tâbi tutmamak hususunu ele almak, kalite sahibi ihtisas erbabı için ayrı bir ödeme rejimi düşünmek gerektir.»

Mamafih bu eleman meselesi, yalnız işçi meselelerini Hükûmetten yana idare edenler için varit değildir. Aynı zamanda işçi meseleleriyle kendi zümrevî menfaatleri zaviyesinden meşgul olan işçi sendikaları da kuvvetli, seciyeli ve bilgili idarecilere muhtaçtırlar. Bugünkü İngiliz işçi fırkası iktidar mâkamında temsil edenlerin, otuz, kırk yıldanberi işçi olduklarını düşünmek, sendika şeflerinin ciddi durumunu düşündürmeğe kâfidir. Şüphesiz Türk cemiyeti, İngiliz cemiyeti değildir, öğretim ve terbiye müesseselerimiz o nis-

bette halka, çiftçi ve işçi sınıflarının tâ içine nüfuz etmemiştir. Binaenaleyh bu yolda yürüyerek Türk işçisine ancak Türkten, Türkiyeden ve Türkün millî ve siyasi menfaatlerini gözeten bir politikadan fayda gelebileceğini düşünen işçi kitlelerini idrak ve iz'an ile idare edecek işçi sendikacılarına son derece olan ihtiyacımızı karşılamak zorundayız.» İş hayatına ait mevzuat komisyonunun raporu bu hususta şu mütalâayı yürütüyor: «Garp memleketlerindeki çalışma teşkilâtını, içtimai sigorta, işçi bulma, sendika işlerini filiyat içinde takip etmek, başka memleketlerde yapılmış tecrübelerden istifade eylemek, hattâ Türk sendikalarında çalışan kabiliyetli ve münevver işçilerimizi vakit vakit Çalışma Bakanlığının yardımı ile —zira bizde kendi şeflerini harice gönderebilecek malî kuvvette işçi sendikaları mevcut değildir ve bir müddet için de vücade gelemes— yabancı memleketlere göndermek, oralandaki işçi hayat ve teşkilâtını işler bir halde tetkik ettirmek, hattâ Üniversitelerimizin içtimai politika, iş hukuku ve sendikacılık derslerinden birer sertifika veya tasdikname alacak kadar bir veya iki semestr tedrisatı takibe memur eylemek çok faydalı olur.» Başka memleketlerdeki işçi hayatını, sendikaları göstermenin ve tetkik ettirmenin bir başka faydası da şudur: başka milletlere karşı, bilhassa bu milletlerin çiftçi ve işçi zümrelerine karşı sureti haktan görünen bazı memleketlerin iş ve işçi hayatını yakından görmeğe, içtimai hakikatlerin anlaşılmasına, propaganda ve yalan denen modern silâhların tesirine karşı kuvvetli bulunmağa da yarar. Böyle bir istifadeyi bazı Fransız, Amerikan, İngiliz, İtalyan işçileri, uzaktan bir peri âlemi gibi tasvir edilen Rus iş ve işçi hayatını görmekle elde etmişler, memleketlerinden seyahate çıkarken kendilerine propagandanın aşılacağı hayranlıktan tamamiyle kurtularak dönmüşler, selâmet ve saadetin ancak kendi millet ve memleketleri çevresine sadık kalmakta bulunduğunu anlamışlardır. İngiliz işçi partisinin ve bütün İngiliz işçi sendikalarının Rusya karşısındaki nefretleri bu yüzdendir. Memleketimiz için de böyle bir imkânın bulunması çok iyi ve ders verici olurdu. Fakat Rusya, kendisini görenlerin Rusya hududunu geçtikten sonraki düşüncelerini pek iyi bildiği için esasen çok istisnai hallerde ve muayyen gezilecek, görülecek yerleri mihmandarların nezareti altında yapılan bu gibi seyahat ve ziyaretlerin imkânını şimdi büsbütün ortadan kaldırmış, bir zamanlar bezden ve kumaştan olan perdeyi demir perdeye kalbetmiş, şimdi de Çin seddi ile çevirmiş, yerini Meriç sahillerine kadar getirmiştir. Buna mukabil, bu bez veya demir perdenin ardındaki işçi hayatının

peri hayatlarını andıran tasvirleri, başka memleketlere yollanıp duruyor. Garibi şu ki demir perde arkasındaki Rus amelesine, başka memleketlerdeki amele hayatına dair doğru bir şey söylenmediği gibi radyodan istifadesinin de şiddetle önüne geçilmiştir. Neden? zira meselâ Rus işçisi, üç gün evvelki «Akşam» gazetesinde çıkan, İsveç ve Rus amelesinin gündeliklerini mukayese eden bir yazının anlattıklarına vâkıf olsa, başka yerdeki amelenin istediği şehirde, istediği işte çalışabildiğini bilse Rusyamn içi karışacak, bundan Rusyayı idare eden mümtaz politikacı sınıfının yüksek menfaatleri zarar görecektir. Türk amelesinin Rus işçisinin hayatını yakından görmesi imkânlarının bulunmsana kadar Rus işçisine ait bilgileri ilmi şekilde ortaya koymak, ve etrafı aydınlatmak, Türk içtimaî politikacılarına düşen en mühim ahlâk vazifesidir.

Bu suretle üç kısma ayırdığım konuşmama nihayet verirken birkaç mühim noktaya da dokunmak istiyorum.

Türkiyede sosyalizmin, yani bizi asıl hakikî sosyalizme götürecek içtimaî politikanın adım adım gelişebilmesi için 1) Devlete, 2) siyasî partilere, 3) müteşebbislere ve teşekküllerine, 4) işçilere ve sendikalarına, nihayet 5) ilim müesseselerine mensup olanlara bazı vazifeler düşüyor.

1 — Devlete düşen vazife şudur: Devlet bir hukuk ve ahlâk Devleti olmağa çalışmalı, herhangi bir resmî iş başında olan Devlet ve Hükümet mümessili, şahsen veya siyasî, içtimaî kanaatleri icabı olarak bir sınıf veya zümreye bağlı olsa bile, ifa ettiği fonksiyon itibariyle elden geldiği kadar tarafsız olmak mecburiyetinde bulunduğunu düşünmelidir. Hattâ Devlet, bizde görüldüğü gibi iktisadî Devlet teşekküllerini yürütmesi bakımından kendisini icabeden yerde iş veren yernie koymalı, koyabilmelidir.

2 — Siyasî Partiler, gerek iş veren teşekküllerini, gerek işçi sendikalarını hiçbir suretle tesir altında bırakmamalıdır. Bunun kazancı yine Partilerin kendilerine aittir. Ancak bu suretledir ki iş veren veya işçi, tek fert sıfatı ile şu veya bu fırkaya sempati gösterir, seçimlerde re'yini ona verir. Fakat teşekkül olarak sendika, partilere karşı tarafsız, partiler de ona karşı anlayışlı olmalıdır. Parti programlarında içtimaî politikaya ait olan kısımları o partiler tahakkuk ettirirken (Bak, görüyor musun nasıl senin için çalışıyorum!) demeye kalkışmamalıdır. Bu durum, aynen biz insan oğul-

ları arasındaki duruma benzer: yaptığı iyiliği bize söylemeyi ne kadar çok severiz! Sendikalar, tarafsız kalmak suretiyle, partilerden azamî istifadeyi temin eder, işçi sınıfının refahı için partileri adetâ rekabete sevkeyler. Meselâ C. H. P. nin programındaki 86 ve 92 nci maddeler için böyle bir mülâhaza ileri sürülebilir. Filhakika C. H. P. programının 86 ncı maddesinde (devamlı işçiler için hafta dinlenmesinin ücretli olması esasını kabul ederiz). 92 nci maddesinde (imar mevzuatında yurtdaşı ev yapma kabiliyetini nazara almağı, ucuz ev kurulması için imar plânlarında yer ayırmağı teşvik etmeğı, ucuz arsa, ucuz yapı malzemesi almağı, bu bakımdan kooperatifçilikten de fayda temin etmeğı tahakkuk ettirmeğı çalışacağız) dendiğini görüyoruz. Sendikalara düşen vazife (At orada ise meydan da burada!) parolasını takip ederek bu hususları partinin tahakkuk ettirmesini temenni etmektir. C. H. P. veya D. P. Millet Vekillerinin kendi maaşlarının arttırılması için bir iki günü kâfi gördükleri halde birkaç aydanberi (ücretli hafta tatili) işinin bir türlü başarılmaması, İstanbul etrafındaki geniş arsaları zenginlerin yok fiyatına satığı bir sırada bunu önliyecek tedbirlere baş vurulmaması bu partilerin Türk işçi zümresinden muhabbetle bahsetmelerine pek müsaade etmiyor. Hülâsa sendikalar, tıpkı ordular gibi partilere karşı tam bir tarafsızlık gütmelidirler. Bilmukabele partilerde de bu şuur dâima mevcut olmalıdır.

3 — İş veren zümresi, ister Devletçilik icabı, iktisadî Devlet teşekküllerinde olsun, ister hususî teşebbüslerde olsun, işçi zümresinin menfaatlerine karşı tam bir anlayış ruhu ile hareket etmelidirler. Esasen devrin içtimaî hak ve adalet fikri okadar kuvvetlidir ki onlar bu tarzda hareket etmeseler de hareket etmek mecburiyetinde bırakılacaktır. Mamafî şimdiye kadar Türk müteşebbisi karşısında Devleti bu mecburiyete sokan vahim bir hal görülmemiştir.

4 — İşçilere ferden, işçi sendikalarına toplu olarak düşen vazife, içinde bulunduğu yoksulluk ve sefalet halinin ancak Türkten, Türkiyeden ve kendi cemaatinden gelecek hareket ile azalabileceğini, başka türlü düşüncelerin Türkten gayrisi tarafından ileri sürülen va'dlerin dâima aldatıcı olacağını düşünmektedir. İkinci vazifesi, iş veren ile kendi arasındaki münasebetleri ferdî olmaktan kurtaracak sendikaya mal etmektir. Arkasını sendikasına dayayan Türk işçisi, millî tesanüdün kısmî bir in'ikâsı olan meslekî ve zümrevî tesanüdün içinde kendisini dâima kuvvetli hissedecektir.

5 — Nihayet ilim adamlarına düşen vazife, Devletteki içtimâî adâlet şuurunu, müstahsil unsurlarda iktisadî zihniyet ile millî te-sanüd birliğini, iş sahiplerinde, iktisadî kanunlar kadar ahlâk ka-nunlarının da yaratılan kıymetin muayyen istihsal amilleri arasın-da paylaşılmasını emrettiğini daima vicdanında hazır bulundurması lâzım geldiği düşüncesini, elindeki yazı ve söz vasıtalarıyla daima uyanık bulundurmak, içtimâî hakikatlerin lüzum gösterdiği me-denî cesareti hiçbir zaman elden bırakmamak, icabederse Devlete karşı işçi hukukunun, gerekirse işçiye karşı iş veren hukukunu, lü-zum olursa her ikisine karşı Devletin menfaatini korumak ve bu-nun için daima tetik ve çevik bulunmaktır.

Muhterem dinleyicilerim!

Üç kısma ayırdığım konuşmam bitti. Biraz suiistimal ettiğimi zannettiğim eyüp sabrınızdan dolayı sizlere minnetlerimi arzedi-yorum.

Türkiyede geçen on beş senelik hayatını Türk içtimâî siyaseti-nin gelişmesine hasreden ve bu konferansları tertip eyliyen içtimai-yat Enstütüsü Müdürü Profesör Kessler'e, İktisat Fakültesinin bu çalışkan hocasına karşı kendi namıma ve müsaadenizle namınıza teşekkürler ederek konuşmama ve bu konferanslar serisine nihayet veriyorum.